

I BÖLMƏ: İQTİSADI FƏALİYYƏT SAHƏLƏRİ

**YENİ NƏSİL İQTİSADIYYAT İNDEKSİNİN KOMPOZİT
QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ VƏ MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ**

DOI: 10.71447/2413-7235-2026-1-58

i.e.d., prof. Arzu D. Hüseynova

İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu,

İdarə Heyəti sədrinin birinci müavini

E-mail: arzu.huseynova@esri.gov.az

ORCID: 0000-0002-0981-9923;

Xülasə

Məqalədə Yeni Nəsil İqtisadiyyat İndeksinin nəzəri əsasları, quruluş məntiqi və 15 ölkə üzrə empirik nəticələri sistemli şəkildə təhlil olunur. Tədqiqatın məqsədi rəqəmsallaşma, insan kapitalı, innovasiya, kreativ sahələr və platforma əsaslı iqtisadi fəaliyyəti vahid kompozit ölçmə çərçivəsində birləşdirən indeksin analitik potensialını göstərmək və Azərbaycanın bu çərçivədə mövqeyini qiymətləndirməkdir. Empirik baza YNİİ üzrə metodologiya hesabatı və 2025-ci il qlobal reyting materialları əsasında formalaşdırılmışdır. Məqalədə 10 subindeksli model, ekspert əsaslı çəki strukturu, z-score normallaşdırması, neqativ indikatorların tərsinə çevrilməsi, çəkili aqreqasiya və Input-Output arxitekturası izah edilir. Nəticələr göstərir ki, Çin 74.42 balla seçmədə liderdir; Macarıstan, Türkiyə, Şimali Kipr və Gürcüstan yüksək performans qrupunda yer alır; Azərbaycan isə 42.11 balla orta qrupda qərarlaşır. Korrelyasiya təhlili indeksin əsas drayverlərinin təhsil, platforma iqtisadiyyatı, infrastruktur, demografik struktur və kreativ iqtisadiyyat olduğunu göstərir. Azərbaycan üzrə əsas nəticə ondan ibarətdir ki, ölkədə input potensialı formalaşsa da, bu potensial innovasiya, kreativ məhsuldarlıq və platforma əsaslı nəticələrə yetərincə çevrilmir. Bu səbəbdən siyasət prioriteti əlavə resurs toplamaqdan daha çox transformasiya zəncirinin səmərəliliyini yüksəltmək olmalıdır. Məqalə yeni nəsil iqtisadiyyatın ölçülməsində klassik makroiqtisadi indikatorları tamamlayan, müqayisəli və diaqnostik kompozit indeks yanaşmasının elmi və praktik üstünlüklərini əsaslandırır.

Açar sözlər: *yeni nəsil iqtisadiyyat; kompozit indeks; rəqəmsal transformasiya; innovasiya; platforma iqtisadiyyatı; kreativ iqtisadiyyat; Azərbaycan*

COMPOSITE ASSESSMENT AND COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NEW GENERATION ECONOMY INDEX

Doc.ES., Prof. Arzu D. Huseynova

Economic Research Institute under the Ministry of Economy

First Deputy Chairperson of the Management Board

E-mail: arzu.huseynova@esri.gov.az

ORCID: 0000-0002-0981-9923

Abstract

This article systematizes the theoretical foundations, construction logic, and empirical results of the New Generation Economy Index across 15 countries. Its main objective is to demonstrate the analytical value of a composite framework that integrates digitalization, human capital, innovation, creative industries, and platform-based economic activity, and to assess Azerbaijan's position within that framework. The empirical basis of the study is derived from the YNII methodological report and the 2025 global ranking report. The article explains the 10-subindex architecture, the expert-based weighting scheme, z-score standardization, reversal of negative indicators, weighted aggregation, and the Input-Output design of the index. The findings show that China leads the sample with a score of 74.42, while Hungary, Türkiye, Northern Cyprus, and Georgia form the high-performance group; Azerbaijan, with a score of 42.11, belongs to the middle tier. Correlation analysis indicates that the strongest drivers of the index are education, platform economy, infrastructure, demographic structure, and creative economy. For Azerbaijan, the core finding is that the country has already accumulated a visible input base, yet this base is not transformed sufficiently into innovation outcomes, creative productivity, and platform-based market results. Therefore, the main policy priority should be not only to mobilize additional resources, but also to improve the efficiency of the transformation chain. The paper argues that a comparative and diagnostic composite index can complement classical macroeconomic indicators and provide a more adequate tool for measuring structural transformation in the new generation economy.

Keywords: *new generation economy; composite index; digital transformation; innovation; platform economy; creative economy; Azerbaijan*

КОМПОЗИТНАЯ ОЦЕНКА И СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ИНДЕКСА ЭКОНОМИКИ НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ

д.э.н., проф. Арзу Д. Гусейнова

*Институт Экономических Научных Исследований При Министерстве Экономики
Первый заместитель председателя Правления*

3-почта: arzu.huseynova@esri.gov.az

ORCID: 0000-0002-0981-9923

Аннотация

В статье системно анализируются теоретические основы, логика построения и эмпирические результаты Индекса экономики нового поколения по 15 странам. Цель исследования состоит в том, чтобы показать аналитический потенциал индекса, объединяющего цифровизацию, человеческий капитал, инновации, креативные отрасли и платформенную экономическую активность в единой системе композитного измерения, а также оценить позицию Азербайджана в этой системе. Эмпирическая база сформирована на основе методологического отчета YNII и материалов глобального рейтинга за 2025 год. В статье раскрываются 10-субиндексная модель, экспертная структура весов, z-score нормализация, реверсия негативных индикаторов, взвешенная агрегация и архитектура Input-Output. Результаты показывают, что Китай с 74.42 баллами является лидером выборки; Венгрия, Турция, Северный Кипр и Грузия входят в группу высокого результата; Азербайджан с 42.11 баллами относится к средней группе. Корреляционный анализ показывает, что ключевыми драйверами индекса выступают образование, платформенная экономика, инфраструктура, демографическая структура и креативная экономика. Главный вывод по Азербайджану заключается в том, что при наличии сформированного input-потенциала его преобразование в инновационные, креативные и платформенные результаты остается недостаточным. Следовательно, приоритетом экономической политики должно стать не столько расширение ресурсов, сколько повышение эффективности трансформационной цепочки. Статья обосновывает научные и практические преимущества композитного индекса как сравнительного и диагностического инструмента, дополняющего классические макроэкономические показатели.

Ключевые слова: экономика нового поколения; композитный индекс; цифровая трансформация; инновации; платформенная экономика; креативная экономика; Азербайджан

GİRİŞ

Qlobal iqtisadi sistemdə baş verən struktur dəyişikliklər inkişafın qiymətləndirilməsində yalnız ÜDM, artım tempi və klassik makroiqtisadi sabitlik göstəricilərinə söykənən yanaşmaların məhdudluğunu daha aydın göstərir. Rəqəmsal texnologiyaların sürətli diffuziyası, innovasiya ekosistemlərinin dərinləşməsi, kreativ sənayelərin genişlənməsi, platforma əsaslı bazar modellərinin artması və insan kapitalının iqtisadi məhsuldarlıqla daha sıx bağlılığı iqtisadi inkişafın keyfiyyət ölçülərinin ön plana çıxmasına səbəb olmuşdur. Bu kontekstdə yeni nəsill iqtisadiyyat anlayışı yalnız istehsalın həcmi deyil, həm də iqtisadi sistemin adaptasiya qabiliyyətini, texnoloji çevikliyini, institusional funksionallığını və sosial inklüzivliyini əhatə edən çoxölçülü yanaşma tələb edir.

Məqalənin məqsədi Yeni Nəsil İqtisadiyyat İndeksinin konseptual və metodoloji bazasını akademik formada təqdim etmək, 15 ölkə üzrə empirik nəticələri müqayisəli şəkildə şərh etmək və Azərbaycan üçün başlıca struktur nəticələri ayırd etməkdir. Tədqiqatın əsas sualları bunlardır: yeni nəsill iqtisadiyyat hansı komponentlərlə ölçülməlidir; Input-Output memarlığı ölkələrin çevrilmə səmərəliliyini necə üzə çıxarır; Azərbaycanın orta performans qrupunda qalmasının struktur səbəbləri hansılardır? Bu sualların cavabı həm indeks quruculuğu metodologiyası, həm də siyasət dizaynı baxımından əhəmiyyətlidir.

Məqalənin elmi yeniliyi iki istiqamətdə özünü göstərir. Birincisi, yeni nəsill iqtisadiyyat çox vaxt rəqəmsal iqtisadiyyatla eyniləşdirildiyi halda, burada o, insan kapitalı, sosial inklüzivlik, demografik struktur, kreativ iqtisadiyyat və platforma iqtisadiyyatı ilə birlikdə integrativ çərçivədə dəyərləndirilir. İkincisi, indeks yalnız resursları və hazırlığı deyil, həmin resursların real nəticəyə çevrilmə dərəcəsini də ölçən ikili Input-Output arxitekturasına söykənir. Bu isə siyasət səviyyəsində “ölkə nəyə malikdir?” sualı ilə yanaşı “ölkə bu potensialdan nə əldə edir?” sualını da analitik mərkəzə gətirir.

Ədəbiyyat icmalı və konseptual əsaslar

Rəqəmsal transformasiya ədəbiyyatı göstərir ki, iqtisadi modernləşmə yalnız texnologiyanın tətbiqi ilə məhdudlaşmır; dəyər yaratma zəncirinin, təşkilati quruluşun və bazar münasibətlərinin yenidən qurulmasını da əhatə edir (Vial, 2019; Plekhanov, Franke və Netland, 2023). Holistik yanaşma xüsusilə ona görə vacibdir ki, rəqəmsallaşmanın iqtisadi effekti yalnız İKT sektorunun inkişafında deyil, həm də digər sahələrə nüfuz edən platforma, data və bağlantı ekosistemlərində təzahür edir (Hanna, 2020). Bu baxımdan rəqəmsal iqtisadiyyat yeni nəsill iqtisadiyyatın mərkəzi, lakin yeganə olmayan komponentidir.

Kompozit indekslər üzrə metodoloji ədəbiyyat göstərir ki, mürəkkəb sosial-iqtisadi hadisələrin ölçülməsi üçün indikator seçimi, normallaşdırma, çəkiləndirmə və aqreqasiya qərarları həlledici əhəmiyyət daşıyır (OECD/European Union/EC-JRC, 2008; Saltelli, 2007). İndeks quruculuğunda əsas problemlərdən biri yüksək korrelyasiyalı dəyişənlərin “iki dəfə sayılma” riskidir; digər problem isə çəkilərin nəzəri əsaslandırılması ilə statistik etibarlılıq arasında tarazlığın qorunmasıdır. Bu səbəbdən YNİİ-də çəkilər tam bərabər deyil, lakin tamamilə mexaniki də deyil; onlar akademik ədəbiyyat və ekspert yanaşmasının sintezi kimi təqdim olunur.

Platforma iqtisadiyyatı və kreativ iqtisadiyyat üzrə müasir ədəbiyyat yeni bazar formalarının iqtisadi artıma təsirini daha açıq göstərir. Platformalar dəyər mübadiləsini, iş modelini və bazara çıxış mexanizmlərini dəyişdirir (de Reuver, Sørensen və Basole, 2018). Kreativ iqtisadiyyat isə bilik, ideya, dizayn, mədəni kapital və qeyri-maddi dəyərin iqtisadi nəticəyə çevrilməsini əks etdirir (Sung, 2015; UNCTAD, 2022). Buna görə yeni nəsill iqtisadiyyatın ölçülməsi innovasiya göstəriciləri ilə yanaşı platforma və kreativ alt-sistemləri də əhatə etməlidir.

İdarəetmə və institusional keyfiyyətlə bağlı tədqiqatlar isə göstərir ki, ölkələrarası müqayisədə resurs və texnologiya qədər onların idarə olunma qabiliyyəti də vacibdir (Kaufmann, Kraay və Mastruzzi, 2011). Rəqəmsal suverenlik, data nəzarəti və institusional çeviklik məsələləri xüsusilə son dövrdə

daha çox diqqət çəkir (Floridi, 2020). Bu baxımdan yeni nəsil iqtisadiyyat indeksi yalnız bazar strukturlarını deyil, həmin strukturların dayanıqlılığını təmin edən sosial və institusional təməli də nəzərə almalıdır.

Materiallar və metod

Tədqiqatın empirik bazası YNİİ üzrə iki əsas materialdan formalaşdırılmışdır: metodologiya hesabatı və 2025-ci il qlobal reyting hesabatı (Hüseynova, 2025a; Hüseynova, 2025b). İndeksin birinci buraxılışı Avrasiya və Mərkəzi Asiya məkanında seçilmiş 15 ölkəni əhatə edir və əsasən İƏT, TDT və CAREC platformaları ilə əlaqəli ölkələri daxil edir. YNİİ 10 subindeks üzrə qurulmuş kompozit ölçü alətidir. Göstərici dəstinə demoqrafik struktur, bacarıq və texnoloji hazırlıq, infrastruktur, makroiqtisadi performans, təhsil, səhiyyə, sosial inklüzivlik, innovasiya, kreativ iqtisadiyyat və platforma iqtisadiyyatı daxildir. Məlumat mənbələri Dünya Bankı, WIPO, UNESCO, UNCTAD, ILO, WHO, WEF və digər açıq beynəlxalq bazaları əhatə edir.

Metodologiyanın əsas mərhələləri məlumatların seçilməsi və strukturlaşdırılması, göstəricilərin müqayisəyə uyğunlaşdırılması, neqativ təsirli indikatorların tərsinə çevrilməsi, z-score normallaşdırılması, subindekslərin hesablanması və yekun indeksin çəkili aqreqasiyasıdır. Normallaşdırma aşağıdakı ümumi forma ilə ifadə olunur: $z_{ij} = (x_{ij} - \bar{x}_j) / \sigma_j$. Son mərhələdə yekun indeks subindekslərin çəkili cəmi kimi hesablanır: $YNİİ_i = \sum \alpha_k S_{ik}$. Bu yanaşma metodoloji baxımdan şəffaf və təkrarhesablana bilən quruluş yaradır.

İndeksin əsas metodoloji üstünlüyü onun ikili funksional blok üzrə qurulmasıdır. Input bloku demoqrafik struktur, bacarıq və texnoloji hazırlıq, infrastruktur, iqtisadi performans, təhsil, səhiyyə və sosial inklüzivlikdən ibarətdir. Output bloku isə innovasiya, kreativ iqtisadiyyat və platforma iqtisadiyyatını birləşdirir. Belə quruluş ölkələrin yalnız bazasını deyil, həmin bazanın real nəticə yaratma qabiliyyətini ölçməyə imkan verir. Məhz buna görə YNİİ təkcə reyting aləti deyil, eyni zamanda diaqnostik çərçivə kimi çıxış edir.

Məqalədə istifadə edilən yekun çəkilər qlobal reyting hesabatında təqdim edilmiş subindeks çəki strukturu əsasında götürülmüşdür. Eyni zamanda, materiallarda Azərbaycanın Input və Output dəyərləri üzrə iki fərqli təqdimat mövcuddur: əsas mətnin bəzi hissələrində 34.12 və 8.00, Appendix C.2-də isə 36.66 və 5.45 verilmişdir. Bu məqalədə Appendix C.2 cədvəlində təqdim edilən 36.66 və 5.45 dəyərləri əsas götürülmüşdür, çünki həmin cədvəl Input və Output-un çəkili subindekslərin cəmi kimi necə formalaşdığını birbaşa izah edir və texniki baxımdan daha təkrarhesablana bilən variant kimi görünür.

Cədvəl 1. YNİİ-nin subindekslər üzrə çəki strukturu

Subindeks	Çəki (%)	Blok
İnnovasiya	15	Output
Təhsil	12	Input
Bacarıq və texnoloji hazırlıq	12	Input
İnfrastruktur	10	Input
İqtisadi performans	10	Input
Sosial inklüzivlik	10	Input
Platforma iqtisadiyyatı	9	Output
Kreativ iqtisadiyyat	8	Output
Səhiyyə	8	Input
Demografik struktur	6	Input

Mənbə: Hüseynova (2025b) əsasında müəllif tərəfindən sistemləşdirilmişdir.

Cədvəl 1 göstərir ki, ən yüksək çəki innovasiya subindeksinə verilir. Təhsil və bacarıq-texnoloji hazırlıq hər biri 12 faizlə ikinci prioritet qrupda yer alır. Platforma və kreativ iqtisadiyyatın ayrıca

çəkiclərlə daxil edilməsi YNİİ-nin ənənəvi rəqəmsal və innovasiya indekslərindən əsas fərqlərindən biridir. Bu, yeni nəsill iqtisadiyyatın yalnız texnoloji hazırlıq deyil, həm də bazar formatı, yaradıcı fəaliyyət və platforma vasitəçiliyi kimi yeni dəyər yaratma formalarını nəzərə aldığıni göstərir.

Nəticələr

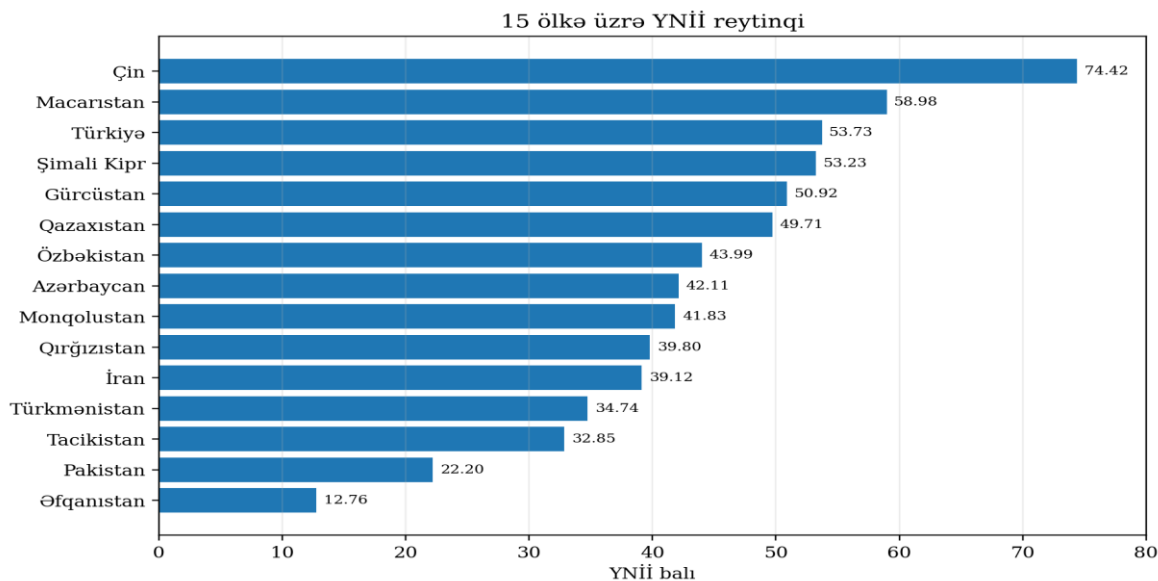
Ümumi reyting nəticələri göstərir ki, seçmə daxilində Çin 74.42 balla açıq liderdir. Macarıstan 58.98, Türkiyə 53.73, Şimali Kipr 53.23 və Gürcüstan 50.92 balla yüksək performans qrupunu tamamlayır. Azərbaycan 42.11 balla səkkizinci yerdədir və orta performans qrupunda yerləşir. Bu nəticə Azərbaycanın tam geridə qalmadığını, lakin yeni nəsill iqtisadiyyatın lider ölkələri ilə aradakı fərqin hələ də əhəmiyyətli olduğunu göstərir.

Cədvəl 2. 15 ölkə üzrə yekun YNİİ reytingi

Reyting	Ölkə	YNİİ balı
1	Çin	74.42
2	Macarıstan	58.98
3	Türkiyə	53.73
4	Şimali Kipr	53.23
5	Gürcüstan	50.92
6	Qazaxıstan	49.71
7	Özbəkistan	43.99
8	Azərbaycan	42.11
9	Monqolustan	41.83
10	Qırğızıstan	39.80
11	İran	39.12
12	Türkmənistan	34.74
13	Tacikistan	32.85
14	Pakistan	22.20
15	Əfqanıstan	12.76

Mənbə: Hüseynova (2025b) əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Şəkil 1. 15 ölkə üzrə YNİİ reytingi

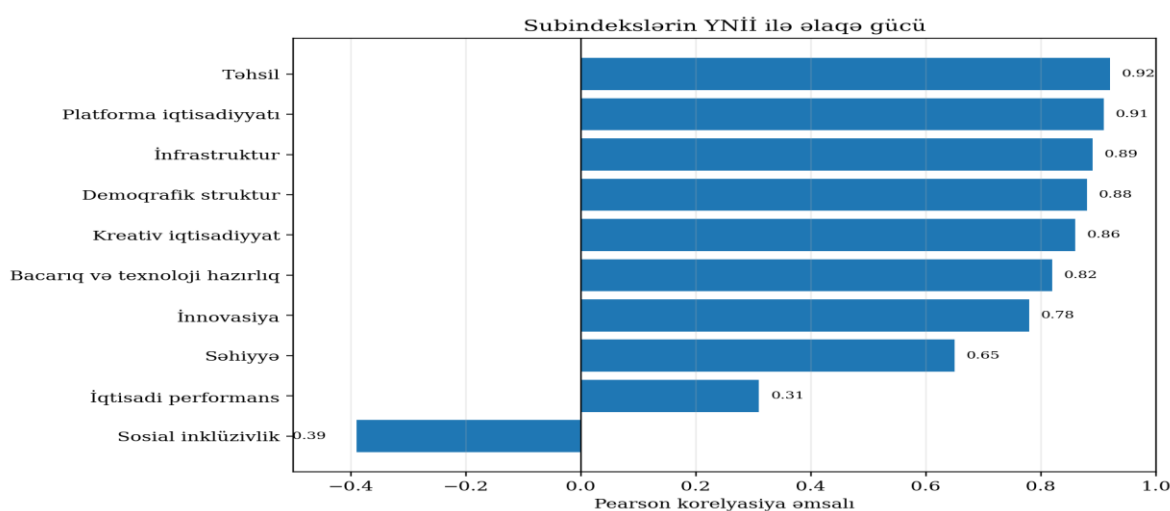

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir

Regional orta göstəricilər də fərqlənməni təsdiq edir. Hesablamaya əsasən İÖT blokunun orta YNİİ dəyəri 37.10, CAREC blokunun orta dəyəri 40.48, TDT məkanının isə müşahidəçi Macarıstan daxil olmaqla təxminən 46.15-dir. Bu nəticə Azərbaycanın İÖT ortalamasından yüksək, lakin TDT üzrə yüksək performans mərkəzlərindən aşağı mövqedə olduğunu göstərir. Başqa sözlə, Azərbaycan regional sistemdə ‘təqib edən orta qrup’ ölkəsi kimi çıxış edir.

Subindekslərlə yekun indeks arasındakı əlaqələri qiymətləndirmək üçün hesablanı bilən Pearson korelyasiya matrisi metodoloji baxımdan mühüm nəticə verir. Ən güclü determinantlar təhsil, platforma iqtisadiyyatı, infrastruktur, demoqrafik struktur və kreativ iqtisadiyyatdır. Ən zəif müsbət əlaqə isə iqtisadi performans subindeksində müşahidə olunur; sosial inklüzivlik bəzi ölkə profillərində mənfi korrelyasiya göstərir. Bu fakt yeni nəsil iqtisadiyyatın təkə makro sabitliklə izah olunmadığını, daha çox struktur çevrilmə keyfiyyəti ilə bağlı olduğunu göstərir.

Şəkil 2. Subindekslərin YNİİ ilə əlaqə gücü

Mənbə müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir

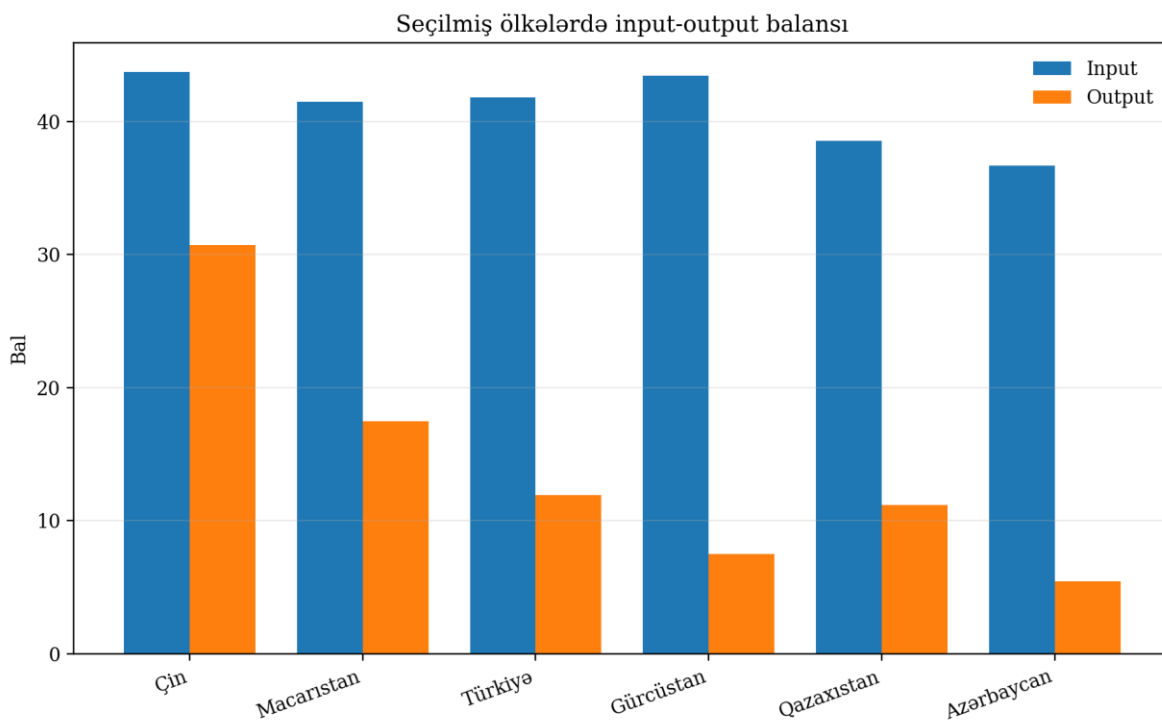
Input-Output diaqnostikası nəticələrin şərhində əsas analitik alət rolunu oynayır. Çin nümunəsində yüksək input bazası yüksək output ilə müşayiət olunur və bu, resursların real nəticəyə çevrilməsində sistemin səmərəliliyini göstərir. Macarıstanda da analogi uyğunluq mövcuddur. Türkiyə və Qazaxıstanda input bazası nisbətən yüksəkdir və output blokunun həcmi də Azərbaycanla müqayisədə daha güclüdür. Azərbaycanın nəticəsi isə fərqli mənzərə yaradır: input mövcuddur, lakin output bununla adekvat miqyasda böyümür.

Cədvəl 3. Seçilmiş ölkələr üzrə input-output balansı

Ölkə	YNİİ	Input	Output	Output payı (%)
Çin	74.42	43.71	30.72	41.3
Macarıstan	58.98	41.49	17.49	29.7
Türkiyə	53.73	41.80	11.93	22.2
Gürcüstan	50.92	43.41	7.51	14.7
Qazaxıstan	49.71	38.52	11.19	22.5
Özbəkistan	43.99	33.89	10.11	23.0
Azərbaycan	42.11	36.66	5.45	12.9

Mənbə: Hüseynova (2025b), Appendix C.2 əsasında müəllif tərəfindən seçilmişdir.

Şəkil 3. Seçilmiş ölkələrdə input-output balansı

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir

Cədvəl 3 və Şəkil 3 Azərbaycanın struktur problemini aydınlaşdırır. Azərbaycanın 36.66 ballıq input subindeksi müəyyən potensialın formalaşdığını göstərsə də, 5.45 ballıq output subindeksi bu potensialın innovasiya, kreativ sahələr və platforma bazarları üzrə aşağı nəticəyə çevrildiyini təsdiq edir. Output payının 12.9 faiz olması ölkənin yeni nəsil iqtisadiyyat modelində nəticəyaratma səviyyəsinin hələ zəif olduğunu göstərir. Gürcüstanın output həcmi Azərbaycanındakından yüksək olmasa da, daha çevik çevrilmə zənciri hesabına yüksək ümumi mövqedədir. Türkiyə və Qazaxıstan isə output blokunda daha balanslı nəticə nümayiş etdirirlər.

Müzakirə

Empirik nəticələr göstərir ki, yeni nəsil iqtisadiyyatın ölçülməsi üçün klassik makroiqtisadi sabitlik göstəricilərinin təkbaşına istifadəsi kifayət deyil. YNİİ-də iqtisadi performans subindeksinin yekun indekslə nisbətən zəif əlaqəsi bunu aydın şəkildə göstərir. Əksinə, təhsil, platforma iqtisadiyyatı, infrastruktur və kreativ fəaliyyət formaları daha güclü izah gücünə malikdir. Bu nəticə beynəlxalq ədəbiyyatda rəqəmsal transformasiya və kompozit indekslər üzrə irəli sürülən yanaşmalarla üst-üstə düşür (Vial, 2019; Hanna, 2020; OECD/European Union/EC-JRC, 2008).

Azərbaycan üçün nəticələrin əsas izahı resurs çatışmazlığı deyil, çevrilmə mexanizmlərinin zəifliyidir. Təhsil və bacarıq üzrə formalaşan baza innovasiya nəticələrinə, patentlərin kommersiyalaşdırılmasına, texnoloji transferə, rəqəmsal xidmət ixracına və platforma ekosisteminin böyüməsinə yetərincə çevrilmir. Başqa sözlə, iqtisadi sistemdə 'təhsil → bacarıq → innovasiya → bazar → məhsuldarlıq' zənciri qırıq və ya zəif işləyir. Bu, yalnız texnoloji deyil, həm də institusional problemdir: universitet-sənaye əlaqələrinin yetərincə dərin olmaması, startap maliyyələşməsinin məhdudluğu, kreativ sektorların zəif kommersiyalaşması və platforma bazarlarının dərinliyinin aşağı qalması bu boşluğu genişləndirir.

Müzakirənin digər mühüm tərəfi indeksin özü ilə bağlıdır. YNİİ nəzəri baxımdan güclü çərçivə təqdim etsə də, kiçik ölkə seçməsi, bəzi indikatorlar üzrə proxy-lərin istifadəsi və çəkilərin ekspert əsaslı olması metodoloji məhdudiyyətlər yaradır. Bununla belə, indeksin diaqnostik gücü yüksəkdir,

çünki o, ölkələrin yalnız sırasını deyil, profilini və struktur boşluqlarını da üzə çıxarır. Xüsusilə Appendix C.2-də verilən input-output balansı siyasət yönümlü qərar üçün çox faydalı informasiya yaradır. Gələcək mərhələdə daha geniş ölkə seçməsi, PCA və ya faktor analizi kimi statistik çəkiləndirmə üsulları, həmçinin həndəsi aqreqasiya ssenarilərinin test edilməsi indeksin robustluğunu daha da gücləndirə bilər.

Praktik nəticə ondan ibarətdir ki, Azərbaycan üçün prioritet istiqamətlər yalnız rəqəmsal infrastrukturun genişləndirilməsi ilə məhdudlaşmamalıdır. Daha vacib məsələ mövcud bazanı nəticəyə çevirən ekosistemin qurulmasıdır. Bu, innovasiya siyasətində kommersiyalaşdırma alətlərinin gücləndirilməsi, tətbiqi tədqiqatın bazarla əlaqələndirilməsi, platforma əsaslı sahibkarlığın hüquqi və maliyyə mühitinin yaxşılaşdırılması, kreativ sənayelərin ixrac potensialının genişləndirilməsi və rəqəmsal bacarıqların əmək bazarı ilə daha sıx uzlaşdırılmasını tələb edir.

6. NƏTİCƏ VƏ TÖVSIYƏLƏR

Tədqiqat göstərir ki, Yeni Nəsil İqtisadiyyat İndeksi müasir iqtisadi transformasiyanın ölçülməsi üçün həm müqayisəli, həm də diaqnostik baxımdan funksional kompozit çərçivə təqdim edir. İndeksin əsas üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o, rəqəmsallaşma, insan kapitalı, innovasiya, kreativ fəaliyyət, platforma iqtisadiyyatı və sosial komponentləri vahid metodoloji sistemdə birləşdirir. İkili Input-Output memarlığı isə ölkələrin yalnız bazasını deyil, həmin bazanın iqtisadi nəticəyə çevrilmə səmərəliliyini də görünən edir.

15 ölkə üzrə nəticələr yeni nəsil iqtisadiyyatın əsas drayverlərinin təhsil, platforma iqtisadiyyatı, infrastruktur, demoqrafik struktur və kreativ iqtisadiyyat olduğunu göstərir. Çin, Macarıstan və Türkiyə kimi ölkələrdə input və output arasında daha funksional uyğunluq mövcuddur. Azərbaycan isə 42.11 ballıq ümumi nəticə ilə orta qrupda yer alsada, output blokunun zəifliyi səbəbindən struktur çevrilməni tam reallaşdırma bilmir. Bu, ölkənin əsas inkişaf probleminin resurs toplamaqdan çox mövcud resursu daha yüksək əlavə dəyərə çevirmək olduğunu göstərir.

Bu baxımdan Azərbaycan üçün üç əsas siyasət istiqaməti təklif oluna bilər. Birincisi, innovasiya siyasəti patentdən bazara keçid, texnoloji transfer və startap maliyyələşməsi ilə daha sıx bağlanmalıdır. İkincisi, platforma iqtisadiyyatı üzrə tənzimləmə, elektron ödənişlər, logistika və rəqəmsal sahibkarlıq mühiti dərinləşdirilməlidir. Üçüncüsü, kreativ iqtisadiyyat qeyri-neft diversifikasiyasının ayrıca xətti kimi iqtisadi siyasətdə daha sistemli şəkildə yer almalıdır. Nəhayət, gələcək tədqiqatlarda YNİİ-nin daha geniş coğrafiyada, panel məlumatlar əsasında və alternativ çəkiləndirmə ssenariləri ilə test edilməsi məqsəduyğundur. Bu yanaşma indeksin həm elmi etibarlılığını, həm də siyasət dəyərini artıracaqdır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. de Reuver, M., Sørensen, C., & Basole, R. C. (2018). The digital platform: A research agenda. *Journal of Information Technology*, 33(2), 124–135. <https://doi.org/10.1057/s41265-016-0033-3>
2. Floridi, L. (2020). The fight for digital sovereignty: What it is, and why it matters, especially for the EU. *Philosophy & Technology*, 33(3), 369–378. <https://doi.org/10.1007/s13347-020-00423-6>
3. Hanna, N. K. (2020). Assessing the digital economy: aims, frameworks, pilots, results, and lessons. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 9, Article 16. <https://doi.org/10.1186/s13731-020-00129-1>
4. Hüseynova, A. D. (2025a). *Yeni Nəsil İqtisadiyyat İndeksi (YNİİ): Metodologiya hesabatı*. İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu. <https://esri.gov.az/fealiyyetimiz/tedqiqatlar/646-yeni-nsil-iqtisadiyyat-indeksi-hazrlanb.html>
5. Hüseynova, A. D. (2025b). *Yeni Nəsil İqtisadiyyat İndeksi 2025: Metodologiya və global reyting hesabatı*. İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu. <https://esri.gov.az/fealiyyetimiz/tedqiqatlar/645-yeni-nsil-iqtisadiyyat-indeksi-2025-hesabat-drc-olunub.html>

6. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), 220–246. <https://doi.org/10.1017/S1876404511200046>
7. Limão, N., & Venables, A. J. (2001). Infrastructure, geographical disadvantage, transport costs, and trade. *The World Bank Economic Review*, 15(3), 451–479. <https://doi.org/10.1093/wber/15.3.451>
8. OECD/European Union/EC-JRC. (2008). *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264043466-en>
9. Plekhanov, D., Franke, H., & Netland, T. H. (2023). Digital transformation: A review and research agenda. *European Management Journal*, 41(6), 821–844. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2022.09.007>
10. Saltelli, A. (2007). Composite indicators between analysis and advocacy. *Social Indicators Research*, 81, 65–77. <https://doi.org/10.1007/s11205-006-0024-9>
11. Sung, T. K. (2015). The creative economy in global competition. *Technological Forecasting and Social Change*, 96, 89–91. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2015.04.003>
12. UNCTAD. (2021). *Digital economy report 2021: Cross-border data flows and development—For whom the data flow*. https://unctad.org/system/files/official-document/der2021_en.pdf
13. UNCTAD. (2022). *Creative economy outlook 2022*. https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2022d1_en.pdf
14. Vial, G. (2019). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*, 28(2), 118–144. <https://doi.org/10.1016/j.jsis.2019.01.003>
15. World Intellectual Property Organization. (2024). *Global Innovation Index 2024: Unlocking the Promise of Social Entrepreneurship*. Geneva: WIPO. <https://doi.org/10.34667/tind.50062>

Qeyd: APA 7 qaydasına uyğun olaraq DOI olan mənbələr DOI ilə, DOI olmayan mənbələr isə rəsmi URL ilə göstərilmişdir.